

correlation between each other. The change of structure of the systems of weights in various countries in various periods of history was also traced.

Keywords: pound, centner, stone, lot, pood, okka, kontar, grivna, mark, litra, dram.

Зубко А. Н., кандидат исторических наук, доцент кафедры архивоведения и специальных отраслей исторической науки, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), arhivny@ukr.net

Меры веса Восточной Европы VI–XIX вв.

Рассматривается формирование систем весовых мер Восточной Европы, определяется вес основных единиц этих систем и определяется их соотношение между собой. Прослежены также изменения структуры весовых систем разных стран в разные исторические периоды.

Ключевые слова: фунт, центнер, камень, лот, пуд, окка, кинтар, гривна, марка, литра, драхма.

* * *

УДК 94:327.5(567)

Пронь Т. М.
доктор історичних наук, професор кафедри
всесвітньої історії, Чорноморський державний
університет ім. Петра Могили
(Україна, Миколаїв), wh.story105@gmail.com

ІСТОРІЯ ТРАГЕДІЇ ІРАКУ: ЗАМОВНИКИ, ПІДБУРЮВАЧІ, ВИКОНАВЦІ

У статті, використовуючи спеціальну літературу російських, українських, американських, англійських науковців, авторка аналізує складові частини історії трагедії Іраку, мотивуючи фактологічною аргументацією.

Ключові слова: нафта, релігія, етнічні особливості, Ірак, США, боротьба, війна, протистояння.

У східних казках про Алладіна поширеним є вираз: “У Багдаді все спокійно”. Це – в казці, у житті – все значно реалістичніше й складніше. Неспокій переслідує Ірак (Месопотамію, Межиріччя, шумеро-акадську цивілізацію, Вавілонію) від давнини до сьогодення.

Мета статті – за допомогою історичних доказів, фактів, аргументів, висвітлити сучасну трагедію Іраку, де зійшлися військове протистояння Заходу і Сходу, зусилля міжнародного тероризму, інтереси провідних акторів близькосхідної кризи – США, СРСР/Росії, Великобританії, Ірану, Туреччини, Сирії, Саудівської Аравії..., зосередивши увагу на ролі, місці та впливу дієвих учасників процесу.

Історія Іраку і різні часи професійно й мотивовано висвітлювалася такими вченими як В.В. Стуве, Р. І. Рубінштейн, І. М. Д’яконов, Д. Г. Редер, Г. Л. Бондаревський, М. С. Бур’ян, М. В. Калмикова, О. А. Коппель, М. Л. Мусоріна... Авторка, виходячи з мети написання статті, аналізує не лише головні складові “іракської проблеми”, але й її причини, “рушійні сили”, наслідки. В цьому полягають актуальність і новизна.

Ірак у перекладі з арабської мови – “стрімчак” (скеля) або “землі, які знаходяться по берегах”. Країна відноситься до держав Південно-Західної Азії, має вихід до Індійського океану через Перську затоку; межує з Туреччиною, Іраном, Кувейтом, Саудівською Аравією, Йорданією, Сирією, тому не дивно, що територія Іраку з давнини перебуває у центрі світових історичних подій.

Починаючи з глибокої минувщини це був квітучий край. “Батько” історії Геродот із Галікарнасу вже в першій своїй книзі “Кліо” (“Історія”) пише: “Вавілон був не тільки дуже великим містом, але й самим гарним

із всіх міст, які я знаю. Через нього протікає річка на ім’я Євфрат, яка бере початок у Вірменії. Місто ж саме складається...з трьох – і чотирьохповерхових будинків...; складається з двох частин. В одній частині – царський палац...; в іншій – святилище Зевса Бела..., де знаходиться величезна золота статуя сидячого Зевса. Поряд же стоять великий золотий стіл, лавка для ніг і трон – також золоті. За словами халдеїв, на виготовлення...пішло 800 талантів золота” (приблизно 26 тон 924 кг. – Т. П.) [1, с. 78-80].

Давньоримський географ Страбон на роки п’ятдесят пізніше Геродота розповідав про Месопотамію наступне: “Країна ця вирощує ячмінь у такій кількості, як ніяка інша...все останнє дається пальмою (мається на увазі фінікова пальма. – Т. П.); саме з неї виготовляють хліб, вино, оцет, мед, муку... Горіхи пальмові використовуються ковалями замість вугілля, а розм’якшені дають корм для худоби, як для биків, так і для овець... Кажуть, що є навіть якась перська пісня, в якій нараховується 360 уживань пальми...” [2, с. 75].

Саме природні умови та корисні копалини (запаси нафти, природного газу, фосфатів...) Іраку передбачили долю даної території. Найбільше місто південної Месопотамії у давнину мало назву тутешньою рідною мовою “Баб-ілі” (у перекладі “Ворота Бога”), греки переробили “Баб-ілі” та “Вавілон”. З усіх царів давнього Вавілону найвідомішим був Хаммурапі (часи правління 1792 – 1750 рр. до н.е.): він підкорив увесь південь Межиріччя, захопив землі, що знаходилися по Євфрату. Царі Ассирії (Ашшур) визнали його владу, фінікійські купці посилали йому багаті подарунки, у Шумері були поселення вавілонських воїнів, Хаммурапі називав себе “царем чотирьох країн світу”, прийнявши титул давніх аккадських правителів [3, с. 104]. Достатньо відомий Суддїбник Хаммурапі – 282 статті законів, що були викарбовані на стовпі.

Майже із самого початку – з IV тисячоліття до н. е., коли склалася одна з найдавніших світових цивілізацій – Шумерське царство [4, с. 260], між містами-державами Шумера постійно йшла боротьба за політичну владу. Ці землі почергово завойовували перси, греки, араби. Саме араби насадили місцевому населенню іслам (що дослівно означає “покірність”; священною книгою мусульман є Коран, який у перекладі з арабської “аль-Кур’ян” – є “читання”). У 1534 р. Месопотамію (впритул до початку XX століття) підкорила Османська імперія.

Проблема етнічних і релігійних особливостей населення Іраку достатньо складна, тому потребує певного пояснення і чіткого розмежування. Переважна більшість населення країни – мусульмани, що сповідують іслам. Найбільшу групу складають мусульмани-шиїти, за різними джерелами їх приблизно 15 млн. 600 тисяч; до них ще необхідно додати 250.000 “болотних” або “озерних” арабів [5, с. 180-181]. Мусульман-суннітів у Іраці 5 млн. 200 тисяч; плюс 3-4 мільона курдів – потужної етнічної іракської групи, представники якої мешкають також у Туреччині, Ірані, Сирії, Азербайджані, Вірменії [6, с. 285]. До етнічної групи мусульман належать й туркмени (туркмени), яких приблизно 2 % населення (470.000 – 520.000) [7, с. 127]. До християн відносяться айсори (або ассирійці), яких

нараховувалося до війни 17 січня 1991 р. (“Буря в пустелі”; США, Англія, інші країни НАТО проти Іраку) біля 1 мільйона; визнають владу Папи Римського. Серед інших християнських общин Іраку – православні сирійці, сирійські католики, грецькі католики та послідовники вірменської апостольської церкви.

“Курдське питання” є однією з найболючіших проблем сучасності, життєво важливою для більше 20 млн. хакярів, іезідів, алілахів та інших курдських племен, які прагнуть незалежності й возз’єднання у межах існуючої до XVIII століття держави Курдистан. Ця проблема не є домінуючою у статті авторки, тому лише зауважимо, що останні напівнезалежні курдські князівства Бухтан, Хакярів, Бахдінан, Соран, Бабан були позбавленні автономії у середині XIX століття. Як відомо, більша частина Курдистану увійшла до складу Османської імперії, іншу частину захопила Персія.

Наслідки Першої світової війни і крах Османської імперії знову надавали можливість курдам створити власну незалежну державу. 10 серпня 1920 р. поблизу Парижа було укладено Севрський мирний договір між султанським урядом Туреччини та Великобританією, Францією, Італією, Грецією, Польщею, Португалією, Румунією, Королівством сербів, хорватів, словенців, Хіджазом (з 1932 р. – Саудівська Аравія), Чехословаччиною.

62-а та 63-я статті з 433 статей Севрського договору передбачали відділення Курдистану від Туреччини та шляхи створення незалежної країни: для встановлення кордонів майбутньої держави призначалася англійсько-французько-італійська комісія, якщо Рада Ліги Націй визнає населення цієї області “здатним до незалежності”, Курдистану буде надана “автономія” [8, с. 26].

Після Муданійського перемир’я 11 жовтня 1922 р. (м. Мудан’я, Туреччина) та Лозаннського мирного договору 24 липня 1923 р. між Англією, Францією, Італією, Японією, Грецією, Румунією, з одного боку, і Туреччиною – з іншого, проблема “Курдистану”, на жаль, була загнана у глухий кут [9, с. 255, 152].

Територія Іраку завжди привертала увагу європейських і американських країн, з однією стороною, вигідним географічним становищем – знаходилася на шляху із Середземномор’я до Ірану, Індії, з другої – багатством природних копалин, найперше місце серед яких належить нафті. “Нафтовому чинникові” у політиці Великобританії 1918 – 1928 рр. присвятив свою професійну, цікаву монографію, що базується на цінних архівних матеріалах, д.і.н., професор Д. В. Ласкавий [10]. Зауважимо лише, що за світовими запасами нафти після Саудівської Аравії (дані 2001 року) – 261,8 млрд. барелів; друга сходинка належить Іраку – 115 млрд., хоча за ствердженням колишнього іракського міністра нафта Амера Мухаммеда Рашида, ця цифра сягає 280 млрд. [11, р. 201-202].

За підрахунками компанії “BritishPetroleum”, нафтових американських запасів вистачить на 10 років; російських – на 20; саудівських на 85, кувейтських – на 128; іракських – на 129 років [12, р. 117].

Тривалий час, починаючи з 1920-х – 1930-х років й до 1950-х, фактично єдиним і надійним “другом” Іраку була Великобританія (достатньо навести дипломатичну аргументацію – договори 10 жовтня 1922 р., 13 січня

1926 р., 5 червня 1926 р., 10 жовтня 1927 р., 30 червня 1930 р...).

З 9 вересня 1944 р., після встановлення дипломатичних відносин, у Іраку з’являється “новий друг” – Радянський Союз, який, зміцнивши подальші іраксько-радянські взаємини Договором про дружбу і співробітництво 9 квітня 1972 р. та припинивши своє існування 1991 р., формально продовжує діяти, перетворившись у єдину правонаступницю СРСР, – Російську Федерацію.

Сполучені Штати Америки почали активно “товаришувати” з Іраком у часи президентства Рональда Рейгана, (український дослідник Крисенко Д. С. У дисертаційному дослідженні, розглядаючи еволюцію місця Іраку в зовнішній політиці США 1918-1990-х рр., виокремлює 7 етапів співробітництва) [13, с. 9-10], коли він 26 листопада 1983 р. (нагадаємо, що з вересня 1980 р. йшла іраксько-іранська війна, яка є предметом окремого наукового дослідження) підписав секретний декрет – National Security Decision Directive № 114 про надання допомоги Іраку, а у 1984 році були поновлені дипломатичні американсько-іракські зносини [14, р. 210-212].

Як відомо, військовий метод, запропонований і здійснений США щодо “приборкання” Іраку (операція “Буря в пустелі” 17 січня – 28 лютого 1991, санкціонована президентом Джорджем Бушем – старшим за допомогою збройних сил США, Великобританії, інших країн НАТО) зазнав краху [15, р. 61]. Починаючи з другою половиною 1990-х років, здійснюючи постійний військово-політичний тиск на Ірак, США намагалися вирішити достатньо амбіційне завдання – скинути режим Саддама Хусейна (Саддам Хусейн аль-Тікріті – президент Іраку з 1979 до 2003 рр.) [16, с. 659].

Зміна влади в Іраці перетворилася на своєрідну “сімейну справу”, коли у щорічному посланні “Про становище країни” 29 січня 2002 р. Дж. Буш-молодший, разом з Іраном і Північною Кореєю, відніс Ірак до “вісі зла”.

Безумовно, не могла стояти осторонь й спостерігати за “іракськими подіями” Російська Федерація та її керманіч В. В. Путін. Президент Росії протягом 2002 – першої половини 2003 рр. на різних міжнародних форумах, зустрічах неодноразово називав Ірак “проблемою”, підкреслюючи, що “такі проблеми не можуть вирішуватися однією будь-якою країною” [17]. Після падіння режиму С. Хусейна влітку 2003 р. уже у серпні ц.р. представники російської компанії “Лукойл” починають перемовини з чиновниками міністерства нафти Іраку, а у березні 2004 р. між ними було підписано декілька меморандумів про перспективи співробітництва. Була навіть висунута ідея створення консорціуму у складі “Лукойла”, американської “ConocoPhillips” та інших західних компаній й інвестувати у цей проект 4 млрд. доларів; Путін під час перегорів у грудні 2004 р. з головою Вищої Ради управляючих Іраку А. Аллауї висловив готовність “списати” Іраку 90 % боргів, але повернутися Росії у нафтовий іракський бізнес не вдалося [18, с. 309-310]. Така ж програма доля спіткала й Сполучені Штати Америки [19, р. 189-191].

Кращий вихід із економічно-фінансової невдачі, на думку російської керівної верхівки, були, є і залишаються політика, політичні методи та інструменти. 15 березн 2006 р. міністр закордонних справ Російської Федерації С. Лавров у інтерв'ю арабським ЗМІ запропонував скликати велику конференцію з устрою Іраку, на яку запросити головні іракські політичні, етнічні (Ірак – батьківщина приблизно 150 племен. – Т. П.), релігійні сили, усіх країн – сусідів Іраку, Лігу арабських держав (створена у березні 1945 р. – Єгипет, Аравія, Йемен, Трансїорданія, Ірак, Сирія, Ліван), організацію Ісламської конференції та членів Ради Безпеки ООН [20]. Ви уявляєте практичну реалізацію цієї безглуздової, хворобливої пропозиції?

Російський політолог С. Г. Лузянін, вимальовуючи прогнози і сценарії російсько-іракських відносин на 2006-2008 роки, пише про “громадянську війну”, яка піде “за новими законами, до яких американці будуть мати опосередковане ставлення”, а саме: “Ця війна може привести до утворення Курдистану, розколовши, таким чином, Ірак, Туреччину, Іран і Сирію. Даний варіант є на середньострокову перспективу, мабуть, найбільш серйозним, бо несе не тільки загрозу подальшої дестабілізації для власне Іраку, але й може стати довготривалою регіонально-системною кризою” [21, с. 97-98].

Вам не здається, що “іракський сценарій” напруги російсько-американського протистояння і поразки 2004-2005 рр., перенесено у 2014 році на Україну? Лише методи (агресія, війна, шантаж, брехня, залякування, безкарність...) держав-замовниць, – підбурювачів, – виконавців залишилися старими...

“Людину можна знищити, але її не можливо перемогти” (Ернест Хемінгуей) [22, с. 458].

Список використаних джерел

- Геродот. История Геродот; пер. и примеч. Г. А. Стратановского. – М.: АСТ: АСТ Москва, 2006. – 696 с.
- Рубинштейн Р. И. Древний Восток. Пособие для учащихся. – М.: “Просвещение”, 1974. – 168 с.
- Древний Восток. Книга для чтения. Под ред. академика В. В. Струве. Изд. 3-е. – М.: Гос. учебн.-педаг. изда-во Минпроса РСФСР, 1958. – 239 с.
- Страны и народы. Популярная энциклопедия. – Санкт-Петербург: Изд-во “Дельта”, 1997. – 352 с.
- Мансуд Р. Ислам. – М.: Фаир-пресс, 2005. – 301 с.
- Карманная энциклопедия TheHutchinson. – М.: “Внешсигма”, 1995. – 665 с.
- Новый универсальный справочник стран и народов мира / Сост. Стадник А. Г. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 380 с.
- Дипломатический словарь. – Т. III. – М.: Изд-во “Наука”, 1986. – 752 с.
- Дипломатический словарь. – Т. II. – М.: Изд-во “Наука”, 1986. – 504 с.
- Ласкавий Д. В. Борьба Великобритании за персью-месопотамскую нефть, 1918-1928: Монография / Дмитро Васильович Ласкавий – Луганськ: ПЦ “Максим”, 2010. – 256 с.
- Bodansky Y. The Secret History of the Iraq War. – New York: Harper Collins Publishers Inc., 2004. – 600 p.
- Tripp Ch. A History of Iraq. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 330 p.
- Крисенко Д. С. Політика США щодо Іракської Республіки (1990 – 2003 рр.). – Автор. дисерт. кан. іст. наук. – Спец. 07.00.02 – всесвітня історія. – К, 2010. – 20 с.
- Murray W., Robert H. Jr. Scales. The Iraq War: A Military History. – New York: Harper Collins, 2004. – 450 p.
- Glantz A. How America Lost Iraq. – London: Penguin, 2005. – 300 p.
- Современные международные отношения и мировая

политика: учебник / [А. В. Торкунов...] (МГИМО-Университет) МИД России. – М.: Просвещение, 2005. – 990 с.

17. “2002 – 2003 В. В. Путин на международных форумах”: www.kreml.org

18. Азимов А. Ближний Восток. История десяти тысячелетий. – М.: Центрполиграф, 2004. – 336 с.

19. Phillips D.L. Losing Iraq: Inside the Postwar Reconstruction Fiasco. – New York: Westview Press: Perseus Book Group, 2005. – 300 p.

20. Стенограмма интервью министра иностранных дел России С. В. Лаврова арабским СМИ. Москва, 15 марта 2006 г. Департамент информации и печати МИД РФ: www.mid.ru

21. Лузянин С. Г. Восточная политика Владимира Путина. Возвращение России на “Большой Восток” (2004-2008 гг.) / С. Г. Лузянин. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 447 с.

22. Хемингуэй Э. Фиеста (И восходит солнце). Прощай, оружие! Романы; Старик и море: Повесть; Рассказы: Пер. с англ. – М.: Худож. литература, 1988. – 558 с.

Pron T. M., doctor of historical sciences, professor of the Department world history, the Black Sea State University P.Mogilya (Ukraine, Nikolaev), wh.story105@gmail.com

In the article author use professional literature of the Russian, Ukrainian, American, British scientists to analyze the components of the story of the tragedy of Iraq and motivating factual arguments.

Keywords: petroleum, religion, ethnic characteristics, Iraq, the United States, fighting, war, confrontation.

Пронь Т. М., доктор исторических наук, доцент, профессор кафедры всемирной истории, Черноморский государственный университет им. Петра Могилы (Украина, Николаев), wh.story105@gmail.com

История трагедии Ирака: заказчики, подстрекатели, исполнители.

В статье, используя специальную литературу российских, украинских, американских, английских ученых, автор анализирует составные части истории трагедии Ираке, мотивируя фактологической аргументацией.

Ключевые слова: нефть, религия, этнические особенности, Ирак, США, борьба, война, противостояние.

* * *

УДК 904

Алиев Э. З.

докторант, Институт Истории им. А.Бакиханова НАНА (Азербайджан, Баку), zamrahov@gmail.com

ЗАВОЕВАНИЕ РОССИЕЙ ИРЕВАНСКОГО ХАНСТВА И СОЗДАНИЕ “АРМЯНСКОЙ ОБЛАСТИ”

XIX век оставил глубокий след в памяти нашего народа. Именно в этот период началась реализация коварного плана по созданию Армянского государства за счет азербайджанских земель, азербайджанские территории были поделены согласно условиям Гюлистанского и Туркменчайского договоров между Гаджарским Ираном и Российской империей, а на исторических землях Азербайджана была создана “Армянская область”.

В статье основное внимание было уделено установлению после завоевания Россией Азербайджана здесь колониальной системы управления и проведению административно-территориальных изменений. Основной целью здесь является рассмотреть процесс создания “Армянской области” на территориях бывших Иреванского и Нахчыванского ханств, оккупированных Россией. Для объективного освещения проблемы были использованы различные источники и литература. В основном были использованы “Акты Кавказской Археографической Комиссии” (АКАК).

Ключевые слова: Гюлистан, Туркменчай, царь Александр, “Армянская область”.

(статья друкється мовою оригіналу)

В начале XIX века Российская империя, стремясь овладеть регионом, начала войну против Азербайджана. В скором времени Кавказ превратился в арену кровавой войны, которую вела Россия с Гаджарским Ираном и Османской империей. Завоевание Южного Кавказа занимало важное место во внешней политике России начала XIX века. В начале XIX века Иреванское ханство